

Zitierhinweis

Kaiserova, Kristina: review of: Eagle Glassheim, Očista česko-slovenského pohraničí. Migrace, životní prostředí a zdraví v bývalých Sudetech, Praha: Academia, 2019, in: Český časopis historický, 2020, 3, p. 822-824, <https://recensio-stag.lorax.syslab.com/r/a570c4cca1114a7c9eaccdc920d17395>

český časopis historický

copyright

Dieser Beitrag kann vom Nutzer zu eigenen nicht-kommerziellen Zwecken heruntergeladen und/oder ausgedruckt werden. Darüber hinausgehende Nutzungen sind ohne weitere Genehmigung der Rechteinhaber nur im Rahmen der gesetzlichen Schrankenbestimmungen (§§ 44a-63a UrhG) zulässig.

kniha v angličtině, měla by se nacházet také v českých knihovnách a zasloužila by si, aby byla přeložena do češtiny a vydána v České republice, aby se stala dostupnou nejen historikům a studentům genderu, ale i co nejširšímu okruhu českých čtenářů.

Děvana Pavlíková

Eagle GLASSHEIM

***Očista česko-slovenského pohraničí.
Migrace, životní prostředí a zdraví
v bývalých Sudetech***

Praha, Academia 2019, 406 s.,
ISBN 978-80-200-3045-0.

Americký historik Eagle Glassheim, působící na Universitě Britské Kolumbie ve Vancouveru, se od svých studií zaměřuje na moderní historii střední Evropy včetně dějin českých a německých. Na toto téma také vydal několik knih, jejichž obsah je podložen rozsáhlým studiem archivního materiálu i zevrubnou znalostí literatury. Jeho práce o problematice oblasti Sudet v historickém kontextu se snaží pojmut poměrně frekventované téma poněkud odlišně. Vývoj českého pohraničí a podmínky zdejšího života sleduje v prvé řadě z pohledu environmentálního historika. Těmito tématy se u nás zabývá takto zaměřená skupina historiků v rámci Ústavu pro soudobé dějiny AV ČR, proměně českého pohraničí po roce 1945 v uvedeném smyslu pak Matěj Spurný.¹

V úvodu se Glassheim snaží vymezit hlavní linii vnímání fenoménů poválečného

Československa – provázanost etnických čístek, komunistického sociálního inženýrství a pozdější průmyslové modernity. Zdůrazňuje, že se nejednalo o československé specifikum, přičemž ale vyprázdněné pohraničí s výraznými průmyslovými oblastmi nabízelo specifické možnosti pro realizaci těchto počínů. Jedním z podrobně sledovaných aspektů v práci je s hlavním tématem související zdraví obyvatelstva. Text je doplněn řadou mikrosond i osobních příběhů z různých dob.

Práce je dále členěna do šesti kapitol a několika podkapitol. První z nich je věnována národnostnímu vývoji pohraničí před rokem 1945. Autor si ke stručné charakteristice jednotlivých oblastí pohraničí zvolil jako průvodce knihu britské novinářky a historičky Elizabeth Wisemanové o česko-německých vztazích, která vyšla v roce 1938 a měla poměrně široký ohlas. Na ni navazuje stručný přehled dějin Českého království od 14. století do vzniku první Československé republiky. Kniha je určena dominantně pro zahraniční čtenáře, kteří se takto seznámí se základními daty, jež jsou zapotřebí pro pochopení dalších událostí. Nejen zkratkovitost zde však způsobila, že se autor dopustil řady nepřesností a omylů. Namátkou – role protestantismu v 16. století byla mnohem složitější a také lze sotva konstatovat, že se bouřlivě šířil. Příchod Čechů jako pracovní síly do průmyslových oblastí pohraničí nebyl dán jen levnější cenou pracovní síly, ale mnohem více tím, že zde dělníci chyběli. A potenciální pracovní síly z nedalekých z Krušných hor, pokud to nebyli dřevorubci, byly vesměs špatně živěné a na práci v dolech fyzicky nestály. S tím, že by vypuknutí války v roce 1914 přivítali všichni obyvatelé Čech

1 Matěj SPURNÝ, *Most do budoucnosti. Laboratoř socialistické modernity na severu Čech*, Praha 2016.

s výjimkou radikálních českých nacionalistů, opravdu nelze souhlasit. A takových příkladů se v textu bohužel najde více než dost. Jen těžko lze pochopit, jak renomovaný historik, jakým Glassheim bezesporu je, může napsat větu: „nacisté vskutku v Čechách zaváděli centralizující, (...) modernitu a nijak se nesnažili znovu věnovat záchraně přírodních a historických krajín své vlasti.“ Některá tvrzení ovšem mohou jít na vrub nepřesného překladu.

V druhé kapitole je započato líčení poválečného vývoje. Již dříve si Glassheim všiml příznaků jazyka, nyní podrobně rozebírá na konkrétních příkladech používání metafor: *čistka*, *vyčištění*, *likvidace* etc. Upozorňuje i na nacionalistickou instrumentalizaci dějin – například na „odčinění Bílé hory“. Pasáže týkající se divokého odsunu německého obyvatelstva doprovázejí příklady násilných excesů na něm spáchané. Stranou zde nezůstal ani masakr v Ústí nad Labem. Bohužel autor čerpá ze starších podkladů, které byly už i v době jeho archivního výzkumu překonány. Pozitivem naproti tomu je, že autor celý proces odsunu německých obyvatel z Československa prezentuje v komparaci s děním v širší střední východní Evropě. Následně se autor zaměřil na integraci odsunutých Němců v poválečném Německu od bezprostředně poválečné doby až téměř do současnosti. V popředí stojí fakticky i symbolicky zdraví: s vysídlení z Východu byly v západní části Německa spojovány konkrétní nemoci, což se často proměňovalo v stereotypy. To, co se ovšem nedalo vyléčit ani zlepšením poměrů a vybudováním nového domova, byla psychika, tedy trauma nejen z nuceného opuštění domova a stesku po něm. Svou roli v obou částech Německa sehrály i různě

jiné další faktory a vykořenění se často přenášelo do dalších generací.

Další dvě kapitoly tvoří jádro práce. Věnují se primárně osídlování československého pohraničí, které probíhalo poněkud jinak, než jaká byla vize centra. Nejenže osídlování probíhalo v několika vlnách, ale příchozí také nebyli etnicky homogenní – jednalo se o Čechy, Slováky, Maďary, Romy. Zároveň zde zůstala i malá část německého obyvatelstva: odborníci, smíšená manželství. Zejména v severozápadních a zčásti západních Čechách průmyslové a důlní oblasti umožnily komunistickému režimu po roce 1948 uskutečnit modernistické technokratické vize nejhrubšího zrna. Těmto vizím bylo obětováno i zdraví obyvatelstva. Katastrofální stav životního prostředí ve zmíněné oblasti pak také částečně přispěl ke zhroucení režimu v roce 1989. Autor celý vývoj pečlivě ilustruje konkrétním pramenným materiálem. Zbývá tu ovšem jeden malý problém: Glassheimovo líčení se v podstatě koncentruje jen na jednu specifickou oblast pohraničí, ačkoliv v dalších méně průmyslových regionech bývalých Sudet byla situace (i když také nikterak radostná) odlišná. Tento fakt je v knize zmíněn jen okrajově.

Česká a německá historická paměť je tématem poslední kapitoly. Zejména od šedesátých let se začínají jak v akademických kruzích, tak i v některých skupinách obyvatel pohraničí objevovat diskusní témata. Týkají se devastace krajiny po odchodu původního obyvatelstva, ztráty historické paměti i dalších problémů včetně životního prostředí. Po „normalizaci“ země v 70. a 80. letech se koncem osmdesátých let začaly znovu ozývat nejen kritické hlasy zaměřené na poměry v pohraničí, ale vyšly i první odborné publikace například

o odsunu nebo i lokální historii Němců v českých zemích. Autor samozřejmě neopomíjí ani diskusi v disentu.

Několika sondami pak Glassheim pokračuje až do nedávné doby. V Německu se pochopitelně lišil vývoj v obou jeho částech. Zatímco v bývalé NDR se vyhnanecký problém považoval za vyřešený, ve Spolkové republice pěstovaly četné vyhnanecké svazy vzpomínkovou kulturu v bohatém spektru: filmy, historickými vzpomínkami, periodiky lokálních sdružení (*Heimatbriefe*), budováním muzeí s artefakty „starého“ domova (*Heimatismuseum*) a také výročními akcemi jakými je dodnes například Sudetoněmecký sraz.

V závěru knihy se nám v komprimované podobě objeví pocity, které se dají připisat oběma etnikům: ztracená vlast (i novoo sídlenci přece odněkud přicházeli), hledání nového domova, ztráta identity, devastace krajiny i sídel. Autor nabízí možnost hledat zde společného jmenovatele, samozřejmě s vědomím, že čas nelze posunout zpět.

Český překlad knihy Eagla Glassheima je pro českého čtenáře bezesporu užitečný. Nalezne podnětné shrnutí deklarované problematiky s důrazem na méně akcentované environmentální pohledy. Podnětné jsou odkazy na literaturu anglosaské provenience, jejíž znalosti nejsou v Čechách všeobecně rozšířené. Glassheimova práce by mohla být inspirací i pro sepsání rozsáhlejší syntézy, shrnující i některé u nás dosud opomíjené aspekty dějin celého českého pohraničí po druhé světové válce.

Kristina Kaiserová

Jan KOLÁŘ

O problému, který měl nebýt.

Drogy v socialistickém Československu

(= Společensko-ekologická edice, sv. 26)

Brno, Doplněk 2018, 159 s.,

ISBN 978-80-7239-337-4.

V úvodu knihy si autor klade za cíl zmapovat „normalitu normalizace“ a prozkoumat mechanismy řešení nežádoucích problémů v socialismu. Obé se zdařilo a je v knize dobře zdokumentováno, resp. podloženo prameny. V díle ale nejsou zmíněny metody, kterých bylo využito. Autor pouze píše, že v metodologii se nechal inspirovat domácí a zahraniční odbornou literaturou a že metodologie k tomuto tématu je nejednotná.

Knihy kromě úvodu a závěru obsahuje šest kapitol. První kapitola nás seznamuje s drogovou situací v poválečném Československu a jejím vlivem na vznik drogové subkultury v šedesátých a sedmdesátých letech. Také jsou zmíněny druhy léků, jejich dostupnost a využívání. V kapitole druhé jsou podány informace z československé drogové scény, které drogy mohly a nemohly být užívány, jakým způsobem byly aplikovány. Autor informuje o jednotlivých skupinách narkomanů, o místech kde se tyto skupiny scházely i o jejich zvláštních ceremoniích či kulturních zálibách. Také je zde sumárně zmíněno zneužívání drog ve věznicích.

Ve třetí kapitole je možné se dočíst o vývoji informovanosti vědeckých kruhů o problému drog v Československu. Výklad je doplněn o zmínky skutečných případů tehdejších toxikomanů a je zde nabídnuto i krátké okno do historické legislativy. Tato část knihy s názvem „O osobních a rodinných tragédiích“ by měla být jádrem celé knihy, její potenciál však nebyl obsahově naplněn. Čtvrtá kapitola „O nebezpečí, ohrožení